

קביעת סעודה

"א"ל רב נחמן...כל שאחרים קובעים עליו סעודה" - מהו השעור של קביעת סעודה במיני מזונות, ועל אילו מינים שייכת הקביעות?

א) המקור לחיוב ברהמ"ז בקביעות על מזונות

במכילתין דף מב ע"א נמצא תאור מעשה **ברב הונא**, שאכל שלשה עשר פרוסות עוגה גדולות, ולא ברך לאחריהם ברכת המזון. פסק לו **רב נחמן**, שעל אף שלא שבע כל צורכו, צריך הוא לברך ברכת המזון, משום שגדר ברכת המזון הוא: "כל שאחרים קובעים עליו סעודה". ומעין זה מובא בדף לח ע"א אודות המאכל "כובא דארעא" שברכתו במ"מ, **ומר זוטרא** קבע סעודתו עליו וברך המוציא וברכת המזון. משמע מסוגיות אלה, שכל מיני בצק וכל מיני מאפים, כיוון שמנהג רווח הוא להתייחם אליהם כלחם - כמאכל עיקרי ומשביע- יש להם גדר הלכתי של לחם ובאכילתם בקביעות מתחייבים מן התורה בברכת המזון (דלא משמע שיש כאן תקנת חכמים, ונאריך בכך לקמן), ומדרבנן בנטילה וברכת המוציא.

קושטא דמילתא, לא הזכיר הכתוב בעניין ברכת המזון דווקא את המילה לחם, שהרי הוא אומר, "ארץ חיטה ושעורה, וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם וגו': ואכלת ושבעת, וברכת את ה"א על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח, ח-י), אלא שבפסוק לפניו הוזכר לחם, ובפסוק שלפני פניו הוזכרו שבעה מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ובמשנה נחלקו ר"ג, וחכמים בגדר החיוב, ושקלו וטרו בה בגמ' דף מד ע"א: ר"ג דורש את עניין האכילה והברכה על שבעת המינים, וחכמים דורשים את חובת הברכה כחוזרת רק על הפסוק שהוזכר בו לחם.

ונראה שלא נחלקו כאן חכמים ור"ג מחלוקת עקרונית, אלא כולם מודים, שניתן לברך על שבעת מינים שמביאים לידי שביעה, אלא שטענו חכמים כנגד ר"ג, שאין רגילות לעשות כן. אבל בפת כיסנין שרגילות לקבוע עליו סעודה, בודאי שבכלל לחם הוא, וגמ' מפורשת היא בדף לה ע"ב: "חמרא אית ביה תרתי- סעיד ומשמח, נחמא - מסעד סעיד, שמוחי לא משמח. אי הכי נבריך עליה שלש ברכות! **לא קבעי אינשי סעודתייהו עלויה**. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה סעודתיה מאי? אמר ליה: לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא, השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם".

מלמד, שכל דבר משביע שייך לברך בו ברכת המזון, אלא שתלוי בדרך ובתפוצה של אכילה זו. וכיום שמצאנו לאלפי אלפים של יהודים שאין נוגעים בפת אלא מע"ש לע"ש, ובשאר השבוע קובעים סעודתם על בשר, אורז ותפוחי אדמה, או לחילופין על איטריות ומיני פתיתים (קוסקוס בלע"ז)- האם קביעותם צריכה להודעתו של התשבי? או שמא הדבר גלוי לעין הכל כדבעי ?

ואם תאמר, שתפוחי אדמה ואורז לאו בני ברכת המזון נינהו, שאינם בכלל שבעת המינים- והרי שיפון ושיבולת שועל אינם בכלל ז' מינים, ומברכים עליהם ברכת המזון! אמנם יש לתרץ ע"פ מה שמבואר בשו"ע יו"ד שכד, (ובפרטות בביאור הגר"א סק"ח, ע"פ ברייתא בפסחים לה ע"א), דכוסמין בכלל חיטים, ושבולת שועל ושיפון בכלל שעורים. ולפי זה בני אתיופיה האוכלים פת של 'טף', שהיא פת העשויה מקיטניות הדומות לחומום, ברכת המאכל היא בפה"א ונפשות, ולא המוציא וברכת המזון, כיוון שלברכת המזון בעינן שיהיה המאכל משבעת המינים, משביע, ותהיה לו תפוצת סועדים ניכרת.

ולאור כל הנ"ל, רבנן מסכימים שההגדרה לברכת המזון היא הנוסחא הבאה: "ואכלת" (=קובעים עליו סעודה), "ושבעת" (=מידי דסעיד ומשביע)- השילוב הזה נותן: "וברכת" (=חיוב בברכת המזון), אלא שנחלקו האם די בקבוצה קטנה הקובעים סעודה על פירות ז' המינים כדי לחייב את כולם, או לא וכנ"ל. וממילא, לחם שהוזכר קודם לכן הוא כל מאכל משביע, וכמו שכתב רש"י בבראשית (לא, נד) "כל דבר מאכל קרוי לחם, כמו 'עבד לחם רב', 'נשחיתה עץ בלחמו'".

וכתב **החינוך** בהגדרת המצוה (מצווה תל): "לברך את השם יתברך אחר שיאכל האדם ויישבע, מלחם, או משבעת המינין הנזכרים בכתוב [דברים ח, ח] כשהוא זן מהן, ולחם סתם נקרא פת העשוי מחטה ושעורה, ובכלל החטה הכוסמת, ובכלל השעורה שבולת שועל ושיפון. ועל כלל שבעת המינין הזנין נאמר [שם, י], ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. וזאת השביעה אין לה שיעור שוה בכל אדם, אבל כל אדם יודע שביעתו, וידענו שיעור שביעת הצדיק שהוא באוכלו לשובע נפשו, ארצה לומר: כדי מחיתו לבדי". הרי שכלל כל שבעת המינים בכלל ברכת המזון.

ב) הקביעות- דאו' או דרבנן

חשוב מאד להכריע אם ברכת המזון בקביעות סעודה היא מדאו' או מדרבנן, נפקא מינה לספק דאורייתא לחומרא, דאינו בכלל סב"ל.

ונידון מצד הסברא: לפי מה שכתבנו שקביעות סעודה מגדירה פת הבאה בכיסנין כלחם שעליו הכתוב אומר ואכלת ושבעת וברכת, אזיי לקביעות סעודה וכששבע יש דין חיוב דאורייתא לברך ברכת המזון ונחמיר בספיקו.

כי הגדרת לחם שעליו הכתוב דיבר, אינו תלוי במרכיבי המאכל, אלא ביחס אליו כעיקר הסעודה, וכיון שקבע על פת הבאה בכיסנין, למרות שבדרך כלל בא רק כקינוח סעודה, הנה עתה באה כעיקר סעודה ושם לחם לו.

ומאידך גיסא, כיון שאינו דבר שבדרך כלל קובעים עליו, אלא בדרך כלל בא כקינוח סעודה פקע ממנו שם לחם סתם ורק החמירו בו חז"ל שיברך ברכת המזון שלא יהיה מן המתמיהים שקובעים סעודה ומתייחסים לפת כיסנין כפת רגילה ואינם מברכים ברכת המזון, אך מעיקרא אזלינן בתר הרגילות והרגילות הפקיעה מפת כיסנין שם לחם סתם אלא כתואר נלווה ללחם כיסנין. ובסברא נשאר הוא בגדר הספק.

ספק זה הובא **בפמ"ג** (קסח, מ"ז ס"ו), ומסיק שעל מין כיסנין שדינו לעניין הפרשת חלה כדין לחם, יש לו חיוב מה"ת בברהמ"ז, אך אם נילוש במי פירות שאין לאותה עיסה חיוב חלה

כמו דין עיסה רגילה דינו בברהמ"ז רק מדרבנן (עיין יו"ד שכט סעיפים ט, י, ובש"ך ופת"ש שם).

ומצאתי **בחכמת שלמה** (על השו"ע סימן קסח) "הנה ראיתי בפמ"ג שנסתפק בדין פת הבאה בכיסנין אם אכל כדי שביעה אם חייב לברך עליו מן התורה או רק מדרבנן, והנה לכאורה יש לפשוט ספק זה מן הש"ס פ"ק דערכין דקאמר שם הכל חייבין בזימון כהנים לויים וישראלים ופריך פשיטא, לא צריכא, דקאכלו קדשים- סד"א אמר רחמנא ואכלו אותם אשר כפר בהם והא כפרה היא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו, עכ"ל הש"ס" וכו'. ובהמשך הולך ומוכיח שקביעות הכהנים לא היתה בפת כי אם במנחות שהם פת כיסנין וממילא כל ששבע מפת כיסנין מוכח משם שברכתו דאורייתא.

ו**בהגהות רעק"א** מסיק, דספק ברכה בפת כיסנין הוי ספק דרבנן (במידה ושבע ואינו שיעור שאחרים קובעים עליו), כי צדדים לכאן ולכאן יש בזה: או שנאמר, שאף ששבע, אף בפת בעינן שיעור שאחרים קובעים עליו כדי להתחייב מדאוי בברהמ"ז, והא ליכא. או, שבברכת מעין שלוש יוצא אף מחיוב דאו', כי מניין ברכות של ברהמ"ז הוי דרבנן. וכ"כ **בדגמ"ר** דבברכת מעין ג' יוצאים בדין דאו' של בהמ"ז.

ובשו"ת **בן ימין** (סי' נז), סובר דאף כששבע למרות שלא קבע סעודה בשעורא דקבעי שאר אינשי, כבר מתחייב מדאו' בברכת המזון.

המ**שנ"ב בשעה"צ** (רט סק"ד) הביא דברי פמ"ג הנ"ל וחלק עליו מטעם שברגע ששבע מן הלחם מתחייב מדאו' ואין משקל לדין חלה בזה. ובסקע"א כתב, שעל אף שבדיעבד גם בחיוב דאו' יוצאים ע"י אמירת מעין ג' לכתחילה לא אריך למעבד הכי.

לכן נראה עיקר שקביעות סעודה כששבע הוי דין דאו' וצריך לברך ברכת המזון מיהו בדיעבד שברך מעין ג', אין להשיבו דמסתבר שיצא י"ח.

ג) קביעות סעודה במעשה קדירה

כתב **תר"י** בפירושו למכילתין, בנידון מאכלים שבאים לאחר הסעודה כקינוח, הטעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם: "ואמרו רבני צרפת ז"ל, דמהכא שמעינן דברכת שלושה אינה פוטרת מעין שלושה, ואם אכל דייסא או כיו"ב אחר המזון, אע"פ שהברכה שלו היא מעין ברכת המזון- אין ברכת המזון פוטרת אותו, דאם איתא דברכת ג' פוטרת מעין ג', לא היה לו לאמר שיברך אחריו. מיהו נראה, דווקא בשאר דברים, אבל בין פוטרת מעין ג'...דגבי יין ברכת המזון פוטרת מעין ג'...ויש סיוע לזה מדאמרינן בגמ' דף לח..." וכו'. ומכאן פסק רבינו יוסף קארו בב"י ובשו"ע (רח, יז), שאף יין ואף תמרים בהמ"ז פוטרתם (ע"פ רי יונה הנ"ל והרא"ש) אך דייסא אינה נפטרת.

וכתב **באר הגולה**, זקנו של הגר"א, על השו"ע (שם): "לענ"ד רחוק הוא, דודאי הדייסא מיזן זיין יותר מן התמרים שהרי קבעו עליה חכמים ברכת במ"מ, ואי לא מסתפינא אמינא, דמ"ש רי יונה אבל בין וכו' הח"ד בדייסא, ולא בא להוציא שאר דברים". אולם **במג"א** כתב (סקכ"ה): "דיין ותמרים נמי סעדי וזיני, משא"כ בדייסא דאית ליה עלוי אחרינא בפת". ודבריו לא הובנו לי כל צרכם, מדוע

בדיעבד לא יועיל לברך ברהמ"ז על דבר מזין ומשביע כדיסא.

ונראה שדעת **הגר"א** כדעת זקנו רי משה רבקש בעל באר הגולה (שבד"ה "שאם" ציין לדבריו). וכ"כ **הריטב"א** בהלכות ברכות (פרק זי אות די) " שאם אכל דיסא ובירך שלש ברכות- יצא, שאף הוא זן וסועד". ועיין **בשער הציון** (אות עה), שהביא פוסקים נוספים שהלכו בפסק זה: **פר"ח**, **אבן העוזר**, **חיי אדם**, וכן מבואר **בר"ן** עי"ש. ומזה **צא** ולמד, שאם קבע סעודתו על דברים הללו שהוא מעלה ודרגת חיוב נוסף- שיש לו לברך המוציא וברכת המזון.

ועיין **בטור** (קסח, טו): "טרוקנין, והוא שעושין גומא בכירה, ונותן בה קמח ומים ומערבם בה, ונאפה בה- חייב בחלה, ומברך עליו המוציא, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח, כיון שהוא בגומא ומתקבצין יחדיו נעשה כמו פת גמור. אבל טריתא שבלילתו רכה והוא שלוקחין קמח ומים, ומערבים אותם ושופכים אותו על הכירה, והוא נתפשט ונאפה- אין עליו תורת לחם, ומברכין עליו בורא מיני מזונות. ואם קובע סעודתו עליו מברך המוציא וג' ברכות".

וכתב **בב"י**: "ומשמע דטריתא, אפילו קבע עלה- אינו מברך אלא בורא מיני מזונות, דאם לא כן, מאי איכא בין טרוקנין לטריתא, דהא טרוקנין לא מברכינן עליה המוציא אלא אם כן קבע סעודתיה עילויה. וכן כתב **רבינו ירוחם** (שם): טרוקנין מברך עליו בורא מיני מזונות, ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא ושלש ברכות, אבל טריתא אין מברכין עליו המוציא אלא בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ע"כ. אבל מדברי רבינו, נראה דעל טרוקנין מברך עליו המוציא אע"ג דלא קבע סעודתיה עילויה ויש לתמוה מנין לו". ומצאנו כדעת הב"י בכמה ראשונים: כתב **האו"ז** (ח"א, סי' קמט): "ואין לפרש דפת הבאה בכיסנין היינו מעשה אילפס, ומשום דאינו לחם, דא"כ אפילו קבע סעודתו עליו- אין מברכים כי אם במ"מ". וכן נמצא **בתוס'** ביומא (עט ע"א, ד"ה ולא), וז"ל: "אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל של הי המינין, כגון מעשה קדירה, שאין אומר אחריו ג' ברכות. וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עלויה, ופת אורז, שאין מברכין עליהם המוציא". משמע, שלמעשה קדירה אין מועילה קביעות סעודה לחייבו בבהמ"ז (ומעין זה גם בתוס' סוכה כו' ע"ב, ד"ה ולא בירך).

וכ"כ **הרשב"א** בברכות לח ע"ב: "לא אתא למעוטי אלא שאר מינין, כגון אורז ודוחן ומעשה קדירה, דכיוון שאין מברכין אחריו ג' ברכות- אין מברכין לפניו המוציא". **והראב"ד** בהשגותיו על הרז"ה (ברכות, כז ע"ב בדפי הריף, ד"ה א"ר יעקב) כתב: "וכל מעשה קדירה, כיוון שאין אומר אחריו שלוש ברכות כ"א מעין שלוש- אין אומרים עליו המוציא".

ובשיבולי הלקט (סדר ברכות סימן קנט): "כלל כל הדברים: דיסא, וחביץ קידרא- היא קמחא ודובשא, וצפחיות ורקיקין, ולביבות, ומלמלין, הן וכל הדומה להן שהן מעשה קדירה- מברכין עליהו בורא מיני מזונות, בין אם קבע עליהן סעודתו, בין אם לא קבע, כגון אם בישלן במים ושמן, בין בדבש וחלב או שאר משקה, וכדברי רי ישעיה זצ"ל (=הרי"ד)".

וכ"כ **המאירי** (פסחים לז ע"א, ד"ה וממה שהזכרנו): "ולא נאמר דין קביעות סעודה אלא לפת הבאה בכיסנין". וכן פסק שם,

שבאיטריות ומיני פסטה אין דין קביעות סעודה (ד"ה ונמצאו). וכ"כ **באגור** (הלכות סעודה רטז). וכן ראינו לאחד מגדולי האחרונים, **החזו"א** (בציעת הפת, כו, ח). ובירושלמי מצאנו, שתלו דין המוציא בדין הפרשת חלה בדין מצה בפסח, וכן הביא **הרא"ש** (הלכות חלה, סימן ג): "גרסינן בפרק כיצד מברכין: כי אתא רבין אמר רי יוחנן: טרוקנין חייבין בחלה, ואומרים עליו המוציא, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. וכן איתא בירושלמי חלה (פ"א, ה"ה): "א"ר יוחנן: כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה, ואומר עליו המוציא לחם מן הארץ, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. ור"ל אומר: כל שהאור מהלך תחתיו אין חייב בחלה, ואין אומרים עליו המוציא, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. אר"י: ובלבד ע"י משקין, כלומר בהא מודינא לך".

וכ"כ **הגר"א** (קסח, טו, ד"ה טרוקנין): "ולכן חייבת בחלה, כיוון דמברך המוציא בקבע, דחלה, ויוצא ידי חובה בפסח, והמוציא- דין אחד להם וכמ"ש בירושלמי" וכו', ולכן בטריתא שאין מפרישים עליה חלה- אין מברכין עליה המוציא ובהמ"ז אפי' כשקובע סעודתו עליה. והוא מפורש בשו"ע גופא.

ועתה צריך לברר האם מפרישים חלה מעיסה שעתידים לבשלה או לטגנה. עיין ביו"ד סימן שכט, סעיף ג: "עיסה שבלילתה עבה, וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה, או לעשותה סופגנין, או ליבשה בחמה, ועשה כן- פטורה. גלגלה לעשות ממנה לחם, ונמלך לבשלה או לטגנה, או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה- חייבת, שכבר נתחייבה משעת גלגול. גלגלה על דעת סופגנין וכיוצא בהן, ונמלך לעשותה לחם, חייבת". אולם באו"ח (קסח, יג) הביא בזה מחלוקת: דעת הרמב"ם, רבינו שמשון וסיעתם שגלגול בצק על דעת בישול וטיגון (בצק) פוטר מהמוציא וברכת המזון (עיין לשון **הרמב"ם** פ"ג ה"ט, וכל דבריו נאמרו דווקא באפיה), ומאידך הביא את דעת ר"ת וסיעתו, דאם תחילת העיסה עבה אף בבישול ובטיגון תתחייב אותה עיסה בברכת המוציא. ופסק **הרמ"א**, שעיקר כדעת הרמב"ם: "ונהגו להקל", **והשו"ע** חתם דברו, שירא שמים יאכלם בתוך סעודת פת. והוסיף הרמ"א, שבדבר שאין בו צורת לחם כגון איטריות- לכו"ע לא שייך בהם המוציא ובהמ"ז. וכל סעיף זה פשטותו שאינו מדבר בקביעות סעודה, משמע שאם יקבע סעודתו עליהם- חמיר דינא.

ומאידך כתב החטור, שאף בדבר שאין בו תוריתא דנהמא (=צורת לחם), ונאכל בקביעות סעודה- מברכים עליו המוציא ובהמ"ז, **והב"י** חלק על החטור בעניין זה (וכתב **הב"ח** שמקורו ברי"ף, ע"ש). אמנם מצאנו חברים לדעת החטור: **ראבי"ה** (ברכות קד), **וספר האורה** (א, מה).

סיכום לעת עתה: בעיסה שהיא חד לגריעותא, היינו: או שמיועדת לבישול וטיגון, או כשאין לה תוריתא דנהמא, מצאנו אי אלו דיעות, שמצריכים בקביעות סעודה המוציא וברכת המזון. אמנם כשיש בעיסה תרתי לגריעותא, היינו גם מבושלת או מטוגנת, ואף אין בה תורת וצורת לחם, לא מצאנו מקור מפורש שהקובע עליהם יתחייב בברכת המוציא ובהמ"ז[8].

---

[8] אמנם מצינו בפת"ש שם ביו"ד שהפנ"מ (חי"א, סי' סח) פקפק בדברי הרמ"א, וטען שאליבא דר"ת גם לוקשי"ן

נמצאנו אם כן במבוכה, מחד גם על יין ותמרים שייך לברך ברכת המזון ואך מפני שלא נהגו העולם לקבוע סעודתם עליהם, אין שם שם לחם וממילא אין בהם ברכת המזון[ב]. ואילו איטריות, קוסקוס ודייסא שנהגו לקבוע עליהם וזנים ומשביעים, בכל אופן אין שייך בהם המוציא וברכת המזון (לשו"ע, אך לאחרונים שפסקו שבדיעבד יוצא בהזן על דייסא לק"מ).

ואפשר שהדבר תלוי במנהג העולם, דבזמנים ההם היו מעטים שקבעו סעודתם על מיני מזונות כמותם ולכן בטלה דעתם דאז, אבל היום שמאות ואלפים קובעים בכל יום סעודתם על מיני פסטות, קוסקוס ופתיתים- בזה יסכימו כל הפוסקים דחייב הקובע בברכת המוציא ובהמ"ז.

ועיין **ביביע אומר** (ח, או"ח כא), שהביאו קונטרס חידושי דינים מרבני ירושלים (אות כג) "ישעל בימואילוש שבלילתן רכה ומטוגנים בשמן יש לברך במ"מ, **ומהרי"י בי רב** בירך עליהם המוציא, לפי שקבע סעודתו עליהם". וכ"כ בשו"ת **גינת ורדים** (כלל א, סי' כד), ובשו"ת **פרח שושן** (כלל א סי' ד) כתב שלדעת רי שמשון, אפילו אם קבע סעודתו עליו אינו מברך המוציא וברכת המזון, שדווקא פת הבאה בכיסנין שנאפה בתנור נקרא "לחם", מה שאין כן עיסה שבישלה או שטיגנה, שאינה נקראת לחם. וכן מבואר **במגן אברהם** (קסח, סקל"ח). ואע"פ שהסומך על דברי רבינו יעקב בי רב וסיעתו אין מזניחין אותו, מ"מ לכתחילה יש להורות שאפילו אם קבע סעודה עליו מברך במ"מ ועל המחיה שסב"ל. ע"כ.

אמנם דין סב"ל בקביעות סעודה מחזיר אותנו אל הנקודה שדנו בה בפרק הקודם, בדין ברכת המזון בקביעות סעודה אי הוי דאו' או דרבנן. וכן במאכל שאין לו תואר לחם, לדעת מהרי"י בי רב אי דינו דאו' צריך להחמיר לפחות כדי ברכת המזון דאו'.

עוד הביא שם ביבי"א בשם **פסקי הרשב"ץ** (על ברכות לח ע"א) שנסתפק במעשה קדירה של דגן שקבע סעודתו עליו, אם מברך אחריו בהמ"ז אף לכתחילה, כיוון דזיני ולא גרע ממה שאמרו גבי יין שמשביע, וחיה ראוי לברך עליו בהמ"ז, אלא דלא קבעי אינשי סעודה עליו, משא"כ במעשה קדירה של דגן דודאי קביעי סעודה עליו. והוא בדיוק כספיקא דידן לעיל.

מסקנה: המברך על כל סוגי הבצק שבושל או טוגן (קוסקוס, איטריות, פסטה, פתיתים, סופגניות, קציצות "קניידלך", כיסונים של קרפלך ורביולי) בקביעות סעודה המוציא ובהמ"ז- יש לו על מה שיסמוך, והעולם נהגו מזונות ומעין שלוש.

ד) השיעור לקביעות סעודה

הנה כתבו כמה אחרונים, שסוגיית קביעות סעודה תלויה בגדר סעודה בהלכות עירובין. עיין **הגהות רעק"א** על סימן קסח, ו שכתב: "**מהרי"ם בן חביב** בספרו תוספת יוה"כ (דף עט ע"ב, בתוס' ד"ה מיני תרגימא) כתב, דהוא שיעור פרס, שהוא שיעור סעודה לעניין עירוב-

---

חייבין בחלה, ולפי הנ"ל הי"ה להמוציא, או עכ"פ לברהמ"ז בקבע.

[ב] וכן פסק **הרשב"א** (דף מב ע"א, ד"ה ולענין): "...אלמא אי הויא קביעותא- מברכים עליה גי ברכות, וכיוון שכן, ביין שבתוך סעודה של קבע שותהו, מתוך דהויא קביעות לאכילה- הויא קביעות לשתיה" (וברהמ"ז פוטרתו). וכן פסק סוגיא זו **המאירי**, וכ"כ **רי יונה** ו**הרא"ש** הוכחה מכאן, שברכת המזון ואפילו הזן בלבד, פוטרת את היין מברכה אחרונה.

ג' או ד' ביצים, עיין לקמן שסח ס"ו, וכ"כ בשו"ת **פרח שושן** סי' ד. **ובגן המלך** סי' לו לא ס"ל כן".

ובמחצה"ש (שם) ביאר יותר: " ראיתי בספר **כפות תמרים** בסוכה (לבעל הערוך לנר) וכ"כ באחרונים, שהוא שיעור ג' או ד' ביצים, דבסימן שסח איכא פלוגתא רש"י ורמב"ם בשיעור מזון בי סעודות, **דלרש"י** השיעור ששה ביצים, **ולרמב"ם** שמונה ביצים, אם כן ממילא סעודה אחת לרש"י ג' ביצים, ולרמב"ם ד' ביצים, וכיוון דהוא שיעור סעודה לכל חד כדאית ליה- מיקרי קובעים עליו".

ובסימן שסחי ג' כתב **המחבר**: "כמה הוא שעור העירוב בתחילתו... שיעורו מזון שתי סעודות, שהן י"ח גרוגרות, שהם כששה ביצים (דעת הרמב"ם). וי"א, שהם כשמנה ביצים (דעת תוס')". ודעת הרמב"ם היא ו' ביצים, היינו ג' לסעודה וסתם ופסק כן המחבר, משמע ששיעור קביעות סעודה להלכה אליבא דשו"ע, הוא ג' ביצים. ולשיעור ביצה ששיערנו שהוא 47.5 סמ"ק, א"כ שיעור קביעות סעודה הוא 142.5 סמ"ק, ולהמחשה: נפח קופסת גפרורים הוא 32 סמ"ק, מסקנה מדובר בנפח של 4.5 קופסאות גפרורים, והוא תימה!

לכן צריך ללכת כאידך גיסא, שהובא במג"א, גר"א ועוד פוסקים, והוא פשטות הגמ', דאזלינן לא לפי שיעור סעודה בעירוב תחומין אלא לפי הנוהג שאחרים אוכלים בארוחה מסודרת (לערך צלחת מלאה וכדומה). ועיין **שעה"צ** (קסח, אות יט) שכתב: כן מוכח ממגן אברהם ושאר אחרונים, דחלקו בין אם אכלן לבדו או עם דברים אחרים וכנ"ל, והיינו על כרחו לא כפי שיעור עירוב, דהתם משערינן לעולם באכילה עם לפתן ולא לבדו, וכן כתב הגר"ז, וכן כתב בחיי אדם ששמע מפי הגר"א ז"ל".

וכן מפורש בראשונים: **שבולי הלקט** בשם ר"א כ"ץ (סימן קנט): "ופירוש סעודת קבע, השיב רי אביגדור כהן צדק זצ"ל לרי בנימין אחי נר"ו, כי קביעות סעודה האמורה בכובא דארעא, ולחמניות, ופת הבאה בכיסנין הוא סעודת הבקר והערב, לאפוקי אי אכיל להו לאקראי בעלמא, מברך עליהם במ"מ". וכ"כ **הב"י** (קסח, ו) בשמו ובשם **האגור**, אך חולק עליהם: "וליתא, אלא בין סעודת ערב ובוקר, בין סעודת עראי, אם אוכל שיעור שבני אדם קובעים עליו, מקרי קביעות ואי לא- לא". משמע, דלא שני לב"י בין שאוכל עראי ובאופן של חיפזון וטעימה, או באופן מסודר של קבע, שענינו גינונים חיצוניים, כיוון שאכל שיעור מכובד של סעודת בוקר וערב נקרא האוכלם "קובע סעודה". ובימינו נראה שארוחה זו המסודרת והקבועה היא סעודת הצהריים, ולא כמו בזמנם שאדם היה אוכל בוקר וערב, ובצהריים היה עמל במלאכתו ולא מתפנה לטעימה.

נמצאנו למדים שיש בין הב"י לשבולי הלקט והאגור תמימות דעים על **כמות** הסעודה, אך לא על אופי וסגנון האכילה, כדי שתקרא "סעודה קבועה".

וכן מסיק בהלכה זו במשנ"ב (סקכ"ד) בשם האשכול, וציין שכן נוטה לשון השו"ע. **ובשו"ע הרב** (קסח, ח) **ובערוך השלחן** (קסח, טז) נקטו, שסעודה לדין עירוב היא הפחותה שבסעודות עני, אבל סעודת רוב בני האדם הבריאים, היא חצי עומר שהוא חצי שיעור חלה. וזהו נראה שיעור מופרז, כי קמח שמחצית שיעור חלה, לפי מסקנתינו הוא 700 גרי, ובשילוב עם

מרכיבי הפת האחרים עולה לשיעור כיכר שלימה בת ימינו, והוא כפי הנראה לעין יותר משיעור סעודה, אף במידה וחי על הלחם לבדו, שהרי מקובל לאכול בסעודה פיתה או לחמניה או שתיים, שהם הרבה פחות מחצי שיעור הנ"ל.

עוד נחלקו הפוסקים אם הלפתן מצטרף לשיעור סעודה, דלדעת **המגן אברהם** (סק"ג) מצטרף הלפתן יחד עם המזונות לשיעור קביעות סעודה, וכן פסק **המשנ"ב** (שם). ולעומתם **ברכי יוסף** (סק"ו) כתב "ולמעשה צ"ע", וכדיעה זו נטו: **שו"ע הרב** סעיף ח', **ערוה"ש** סעיף יז', **כף החיים** סקמ"ז, וכ"כ **האור לציון** (ב, יד) ורבינו **היבי"ע אומר** (ח, כב).

ומסתבר דכיוון שלא השיעור מדוייק קובע, אלא מציאות של הרגל ונוהג של קביעות סעודה, כל שהוא טפל לפת הבאה בכיסנין, נחשב חלק מהקביעות סעודה, כגון בורקס עם מילוי, שהרי המילוי הוא חלק מהפת הבאה בכיסנין, וכן מציה מרוחה בחמאה וכיו"ב, אך סלט ירקות שנאכל בצידו אינו לפתן, אלא מנה נוספת ולא יחשב עימו לגדר קביעות סעודה. אמנם אם לפי ערך סעודת צהריים אנו בודקים, לא על הפת הבאה בכיסנין לבדה יחיה האדם אלא כפי ההרגל לשלב מאכלים נוספים ללפתן.

ובשו"ת **מהרי"ח או"ז** (סי' עא) כתב, שאכילת שבת, כשם שקובעת למעשר- אף לעניין קביעות סעודה מכרעת, אך כבר נקטו האחרונים דלא כוותיה: **הברכי יוסף** (סק"ה, בשם כמה אחרונים, ושכן עמא דבר) והביא דבריו **בשע"ת** (סק"ט).

העולה מכל הנ"ל, שכיוון שדעת שו"ע מכרעת כדעת כמה ראשונים, ללכת אחרי הרגל קביעות סעודה המקובל והשכיח, כן הוא העיקר, וכך הסברא נוטה. והוא כדרך שרגילים באותו מקום ובאותו זמן ובאותו מאכל לקבוע סעודה עליו.

מסקנה: שיעור קביעות סעודה הוא לפי הרגל האכילה בארוחת צהריים ולפי המאכל וכשבע אף חיובו מן התורה.